ติมอร์ตะวันออก: การยึดครอง การแทรกแซงและการพึ่งพิง

East Timor: The Occupation, the Intervention and the Dependency

นภดล ชาติประเสริฐ

Nophadol Chartprasert

บทคัดย่อ

ติมอร์ตะวันออก คือดินแดนทางด้านตะวันออกของเกาะติมอร์ ชาวโปรตุเกสได้เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานและยึดครองดินแดนดังกล่าวในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ต่อมาชาวดัตช์ก็เข้ายึดครองดินแดนด้านตะวันตกของเกาะ ชาวโปรตุเกสและชาวดัตช์มีความขัดแย้งกันเรื่องพรมแดนมาอย่างต่อเนื่อง แต่ต่อมาทั้ง 2 ฝ่ายก็สามารถยุติปัญหาพรมแดนบนเกาะติมอร์ได้สำเร็จ โปรตุเกสไม่ได้พัฒนาติมอร์ตะวันออกมากนัก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเข้ายึดครองติมอร์ตะวันออกอยู่ระยะหนึ่ง ภายหลังสงครามโลกโปรตุเกสกลับมาปกครองอีก ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 โปรตุเกสมีแผนที่จะให้เอกราชแก่ติมอร์ตะวันออก ในการนี้ ได้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับสถานะของติมอร์ตะวันออกซึ่งมีทั้งฝ่ายที่ต้องการเป็นเอกราชและฝ่ายที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย อินโดนีเซียถือโอกาสนี้ผนวกติมอร์ตะวันออก แต่ประชาคมโลกไม่ยอมรับและชาวติมอร์ตะวันออกต่อต้านการปกครองของอินโดนีเซียมาตลอด วิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจในอินโดนีเซียในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ทำให้อินโดนีเซียถอนตัวออกจากติมอร์ตะวันออก

ในช่วงดังกล่าว องค์การสหประชาชาติได้เข้าไปช่วยเหลือติมอร์ตะวันออกในการรักษาความสงบรวมทั้งเตรียมความพร้อมทางด้านต่าง ๆ สำหรับติมอร์ตะวันออกซึ่งกำลังจะเป็นเอกราช ภารกิจต่าง ๆ ส่วนใหญ่ขององค์การสหประชาชาติเสร็จสมบูรณ์เมื่อติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชใน ค.ศ. 2002 ตลอด 5 ศตวรรษที่ผ่านมานั้น ประชาชนในติมอร์ตะวันออกถูกปกครองครอบงำ และแทรกแซงจากชาวต่างชาติอย่างต่อเนื่อง ชาวต่างชาติซึ่งเข้ามาปกครองไม่ได้พัฒนาติมอร์ตะวันออกมากนัก ดังนั้น สาธารณูปโภครวมทั้งสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ของติมอร์ตะวันออกจึงยังอยู่ในสภาพที่ล้าหลัง แม้ว่าติมอร์ตะวันออกจะเป็นเอกราชแล้วในปัจจุบัน แต่ก็ยังต้องพึ่งพิงประเทศต่าง ๆ และองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การที่ต้องพึ่งพิงต่างชาติเป็นอย่างมากนั้น ทำให้ติมอร์ตะวันออกมีข้อจำกัดค่อนข้างมากในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ นอกจากนั้น การรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศต่าง ๆ เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของติมอร์ตะวันออกได้ง่ายมากขึ้น

Abstract

East Timor is situated on the eastern part of Timor island. This territory was settled and colonized by the Portuguese in the sixteenth century. The Dutch claimed most of the western part of the island. After a long confrontation, both sides agreed to demarcate the borderline. It was clear that Portugal had not brought much development to East Timor. During World War II, East Timor was invaded and conquered by Japan. Portugal was back in power after the war. In the mid 1970s, the Portuguese government decided that East Timor should become independent. However, East Timorese were divided into two groups with different political points of view: to become independent and to become a part of Indonesia. While

the status of East Timor remained unclear, Indonesia annexed East Timor as a province of Indonesia in 1976. The world community did not recognize the annexation and East Timorese continuously resisted the Indonesian administration. The political and economic crisis in the late 1990s caused the withdrawal of Indonesia from East Timor. Meanwhile, the United Nations undertook several missions in order to restore law and order and also supported the improvement and the establishment of institutions which were needed by the new independent nation. The missions were mostly accomplished in 2002 when East Timor declared independence. During the past 5 centuries, East Timor was governed, manipulated and intervened in endlessly by foreigners, who had not concentrated much on the development of East Timor. Therefore, most infra-structure and essential institutions had not been developed. Although East Timor is now an independent state, the survival of the country still relies on foreign assistance. This dependency has limited the alternatives of foreign policy formation and implementation. In addition, foreign assistance has opened channels for intervention into the internal affairs of East Timor by donor countries.

ติมอร์ตะวันออกซึ่งมีชื่ออย่างเป็นทางการว่าสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต* (The Democratic Republic of Timor-Leste) คือดินแดนทางด้านตะวันออกของเกาะติมอร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหมู่เกาะอินเดียตะวันออก

---

* ติมอร์ตะวันออกนั้นมีชื่ออย่างเป็นทางการว่าสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต แต่ในบทความนี้จะเรียกว่าติมอร์ตะวันออกทั้งในช่วงก่อนและหลังได้รับเอกราช เนื่องจากคำว่าติมอร์ตะวันออกมีการใช้กันมาอย่างต่อเนื่องและอย่างกว้างขวางในเอกสารต่าง ๆ

รวมทั้งดินแดนบางส่วนทางด้านตะวันตกของเกาะติมอร์ซึ่งเรียกว่าโอคุสซี่ (Oecussi) ในปัจจุบันติมอร์ตะวันออกมีเนื้อที่ประมาณ 14,800 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 778,000 คน ประกอบด้วยประชาชนหลายเชื้อชาติ และมีภาษาท้องถิ่นหลายภาษา ภาษาอินโดนีเซียและภาษาโปรตุเกสมีการใช้กันในหมู่ของผู้ที่มีการศึกษาและเยาวชน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ติมอร์ตะวันออกจัดเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดประเทศหนึ่งในโลก เศรษฐกิจยังพึ่งผลผลิตในขั้นปฐมภูมิเป็นหลัก ในการนี้มีผู้ที่อ่านออกเขียนได้เพียงร้อยละ 48 ของประชากร นอกจากนั้น การสาธารณสุขยังไม่ได้รับการพัฒนามากนักดังจะเห็นได้ว่าชาวติมอร์ตะวันออกมีอายุเฉลี่ยเพียง 49 ปีเท่านั้น (Mulroy, 2003: 74)

ชาวโปรตุเกสได้เดินทางเข้ามาในติมอร์ตะวันออกในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 หลังจากนั้นโปรตุเกสได้ตั้งสถานีการค้าและค่อย ๆ ขยายดินแดนมากขึ้น โปรตุเกสเริ่มเสริมสร้างความมั่นคงทางทหารโดยการสร้างป้อมขึ้นที่เมืองกาเปา (Capão) ใน ค.ศ. 1646 หลังจากนั้นใน ค.ศ. 1653 เนเธอร์แลนด์ได้เข้ายึดเมืองกาเปาทำให้โปรตุเกสต้องย้ายไปตั้งมั่นที่เมืองลีเฟา (Lifau) ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายมีมากขึ้นจนเกิดสู้รบกันใน ค.ศ. 1749 โปรตุเกสและเนเธอร์แลนด์ต่างเข้ายึดครองดินแดนฝ่ายละครึ่งเกาะ ความขัดแย้งยังคงมีเรื่อยมาจนใน ค.ศ. 1859 จึงมีการลงนามในสนธิสัญญาลิสบอนเพื่อยุติความขัดแย้ง ในการนี้ เพื่อให้การปกครองดินแดนติมอร์ตะวันออกมีประสิทธิภาพมากขึ้น โปรตุเกสจึงให้ติมอร์ตะวันออกขึ้นตรงต่อมาเก๊า โปรตุเกสปกครองติมอร์ตะวันออกอย่างไม่เข้มงวดนัก ยอมให้ระบบการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมแบบดั้งเดิมคงอยู่ต่อไป ดังนั้น การต่อต้านการปกครองของโปรตุเกสจึงเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก การต่อต้านครั้งสำคัญเกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1895-1912 แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ (Lea and Milward, 2001: 42-43) นอกจากนั้นก็มีการต่อต้านโปรตุเกสอีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ. 1959 ซึ่งโปรตุเกสสามารถควบคุมสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว ในด้านเศรษฐกิจนั้นโปรตุเกสได้นำกาแฟเข้ามาปลูกในติมอร์ตะวันออกเพื่อส่งออกสู่ตลาดโลกซึ่งมีผลทำให้กาแฟกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของติมอร์ตะวันออก

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ออสเตรเลียและเนเธอร์แลนด์ได้ส่งทหารเข้าไปในติมอร์ตะวันออกเพื่อสกัดกั้นกองทัพญี่ปุ่น ปฏิบัติการดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความเห็นชอบจากโปรตุเกส ทหารญี่ปุ่นได้เข้าโจมตีเพื่อยึดครองติมอร์ตะวันออกและปะทะกับทหารออสเตรเลีย เนเธอร์แลนด์และกองกำลังของชาวติมอร์ตะวันออกบางส่วนซึ่งสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งทั้งสองฝ่ายได้รับความสูญเสียเป็นอย่างมาก เนื่องจากญี่ปุ่นมีความเหนือกว่าทั้งทางด้านกำลังคนและอาวุธฝ่ายสัมพันธมิตรจึงต้องล่าถอยไปในที่สุด พลเรือนชาวติมอร์ตะวันออกเสียชีวิต บาดเจ็บและสูญเสียทรัพย์สินเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผลมาจากการปะทะกันระหว่างฝ่ายญี่ปุ่นกับฝ่ายสัมพันธมิตรและการกวาดล้างของฝ่ายญี่ปุ่นต่อชาวติมอร์ตะวันออกบางส่วนซึ่งญี่ปุ่นเชื่อว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อการยึดครองของญี่ปุ่น (Taylor, 1999: 13-14)

หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในโปรตุเกสใน ค.ศ. 1974 รัฐบาลใหม่ซึ่งเป็นประชาธิปไตยมีนโยบายให้เอกราชแก่ติมอร์ตะวันออก อนุญาตให้ชาวติมอร์ตะวันออกตั้งพรรคการเมือง ใน ค.ศ. 1975 โปรตุเกสได้จัดประชุมขึ้นที่มาเก๊าเพื่อหารือเกี่ยวกับกระบวนการในการให้เอกราชแก่ติมอร์ตะวันออก ในการประชุมดังกล่าวนั้น แนวร่วมปฏิวัติแห่งติมอร์ตะวันออกอิสระ (Revolutionary Front of Independent East Timor) ซึ่งมีชื่อย่อในภาษาโปรตุเกสว่า เฟรติลิน (Fretilin) ไม่ยอมเข้าร่วมประชุมเนื่องจากไม่เห็นด้วยที่มีการเชิญผู้แทนของผู้ที่ต้องการให้ติมอร์ตะวันออกรวมกับอินโดนีเซียเข้าร่วมประชุม (Martin, 2001: 15 -16) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975 โปรตุเกสได้ออกกฎหมายให้มีการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นในติมอร์ตะวันออกเพื่อทำหน้าที่เตรียมการเลือกตั้งซึ่งกำหนดให้มีขึ้นใน ค.ศ. 1976 ในการนี้ โปรตุเกสมีแผนว่าจะมอบเอกราชให้แก่ติมอร์ตะวันออกใน ค.ศ. 1978 (Martin, 2001: 15)

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีนโยบายที่แตกต่างกันทำให้เกิดความรุนแรงทางการเมืองขึ้น กลุ่มการเมืองที่สนับสนุนให้รวมติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียก่อความวุ่นวายเนื่องจากไม่เห็นด้วยกับแนวทางของเฟรติลินซึ่งต้องการให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชในทันที นอกจากนั้น เฟรติลินยังถูกมองว่ามีความใกล้ชิดกับโลกคอมมิวนิสต์ โปรตุเกส

ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ วิกฤตการณ์ทางการเมืองดังกล่าวเปิดโอกาสให้อินโดนีเซียใช้กำลังผนวกติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นจังหวัดหนึ่งของอินโดนีเซีย (Martin, 2001: 16)

กองกำลังของเฟรติลินทำสงครามกองโจรต่อสู้กับกองกำลังของอินโดนีเซียจนกลายเป็นสงครามที่ยืดเยื้อทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก ในการนี้องค์การสหประชาชาติและโปรตุเกสไม่ยอมรับการกระทำดังกล่าวของอินโดนีเซีย แต่ออสเตรเลียซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านไม่ได้กดดันอินโดนีเซียอย่างจริงจัง (Lea and Milward, 2001: 43 - 44) นอกจากนั้นประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน (ASEAN) ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอินโดนีเซียก็ไม่ได้ต่อต้านการกระทำดังกล่าวของอินโดนีเซีย โดยอ้างหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในรวมทั้งอ้างถึงการให้ความสำคัญต่อความเป็นปึกแผ่นของอาเซียน (Inbaraj, 1995: 10 - 19)

ปัญหาติมอร์ตะวันออกได้รับความสนใจจากประชาคมโลกอีกครั้งหนึ่งในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1991 เมื่อเกิดการสังหารหมู่ประชาชนจำนวนมากซึ่งชุมนุมกันเรียกร้องเอกราชที่สุสานซานตาครุซในกรุงดิลี นอกจากนั้นการจับกุมนายซานานา กุสเมา (Xanana Gusmão) แกนนำฝ่ายต่อต้านใน ค.ศ. 1992 และการตัดสินจำคุกตลอดชีวิตใน ค.ศ. 1993 ทำให้ปัญหาติมอร์ตะวันออกได้รับความสนใจมากขึ้น ความสนใจของประชาคมโลกต่อปัญหาดังกล่าวมีเพิ่มมากขึ้นเมื่อบิชอบ คาร์ลอส เบโล (Bishop Carlos Belo) และนายรามอส ฮอร์ตา (Ramos Horta) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้โดยสันติวิธีได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพใน ค.ศ. 1996 (Martin, 2001: 17)

วิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจในอินโดนีเซียซึ่งรุนแรงขึ้นใน ค.ศ. 1998 มีผลทำให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตต้องลาออกจากตำแหน่งและอินโดนีเซียต้องประนีประนอมกับประเทศมหาอำนาจและองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ มากขึ้นเพราะต้องพึ่งพิงประเทศและองค์การเหล่านี้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ใน ค.ศ. 1999 อินโดนีเซียยินยอมให้องค์การสหประชาชาติจัดตั้งคณะให้ความช่วยเหลือในติมอร์ตะวันออกของสหประชาชาติหรือยูนาเมต (United Nations Assistance Mission in East Timor - UNAMET)

ขึ้นเพื่อจัดให้มีการลงประชามติเกี่ยวกับอนาคตของติมอร์ตะวันออก (Taylor, 1999: 221-225)

ในการลงประชามติซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 นั้น ชาวติมอร์ตะวันออกร้อยละ 78.5 ลงคะแนนเสียงสนับสนุนการแยกตัวเป็นเอกราช ภายหลังการประกาศผลการลงประชามติ กลุ่มติดอาวุธซึ่งต่อต้านการเป็นเอกราชของติมอร์ตะวันออกได้ใช้กำลังเข้าก่อความวุ่นวายไปทั่วติมอร์ตะวันออก เป็นเหตุให้ชาวติมอร์ตะวันออกเสียชีวิต บาดเจ็บ และไร้ที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ในการนี้ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ลงมติประณามการใช้ความรุนแรงดังกล่าว (Lea and Milward, 2001: 46)

องค์การสหประชาชาติได้ใช้ความพยายามทางการทูตกดดันให้รัฐบาลอินโดนีเซียแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในติมอร์ตะวันออก และยังขอความสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ให้ส่งกองกำลังรักษาสันติภาพโดยการอนุมัติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อเข้าควบคุมสถานการณ์ ในการนี้ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้อนุมัติให้จัดตั้งกองกำลังนานาชาติติมอร์ตะวันออกหรืออินเทอร์เฟต (International Force East Timor - INTERFET) ขึ้น โดยมีหน้าที่นำสันติภาพและความมั่นคงกลับสู่ดินแดนนี้อีกครั้ง รวมทั้งคุ้มกันและสนับสนุนการทำงานด้านมนุษยธรรมของยูนาเมตด้วย สถานการณ์ดังกล่าวมีผลทำให้รัฐสภาอินโดนีเซียตัดสินใจยกเลิกการผนวกติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย (Lea and Milward, 2001: 46)

ก่อนจัดตั้งรัฐบาลของชาวติมอร์ตะวันออกขึ้นนั้นองค์การสหประชาชาติได้เข้ามาดำเนินการบริหารในช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่าน โดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้มีมติให้จัดตั้งองค์การบริหารชั่วคราวในติมอร์ตะวันออกของสหประชาชาติหรืออันแทต (United Nations Transitional Administration in East Timor-UNTAET) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่รักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย รวมถึงจัดการบริหารและประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลปกครองตนเองของติมอร์ตะวันออก (Lea and Milward, 2001: 46-48)

การเลือกตั้งมีขึ้นใน ค.ศ. 2001 และต่อมาในวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 ติมอร์ตะวันออกก็ประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการ ผู้นำของเฟรติลิน คือ นายซานานา กุสเมา ได้รับความไว้วางใจเป็นประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐที่เกิดใหม่แห่งนี้โดยมีนายมารี อัลคาติรี (Mari Alkatiri) เป็นนายกรัฐมนตรี ในการนี้ ติมอร์ตะวันออกได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติลำดับที่ 191 ในปีเดียวกัน

ในด้านการต่างประเทศนั้น รัฐบาลติมอร์ตะวันออกตระหนักดีว่าสถานการณ์ของประเทศหลังจากได้รับเอกราชนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากประชาคมโลก ทั้งนี้ ความช่วยเหลือดังกล่าวมีทั้งแบบให้เปล่าและแบบมีเงื่อนไข ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องวางแผนการดำเนินนโยบายกับประเทศอื่น ๆ ทั้งในภูมิภาคและนอกภูมิภาคอย่างรอบคอบ (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 46) ติมอร์ตะวันออกได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศหลายแห่ง ได้แก่ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) ธนาคารโลก (World Bank) ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific) และองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, 2547: 43-44) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น ทำให้ติมอร์ตะวันออกได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการซึ่งมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก

ในด้านนโยบายที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนนั้นดูเหมือนจะเป็นโจทย์ที่คณะผู้บริหารประเทศให้ความสำคัญ การที่ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราชแล้วนั้น ไม่ได้หมายความว่าจะเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนได้ทันทีทันใด เนื่องจากมีเงื่อนไขหลายประการโดยเฉพาะเหตุผลทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2002 ที่ประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ของอาเซียนได้มีการเสนอให้สถานภาพแก่ติมอร์ตะวันออกเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์ เช่นเดียวกับปาปัวนิวกินีที่ได้ไปก่อนหน้านี้ แต่แล้วก็มีอุปสรรคเมื่อตัวแทนจากพม่าคัดค้านข้อเสนอดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าบรรดาผู้นำในการเรียกร้องเอกราชของติมอร์ตะวันออกนั้นล้วนแล้วแต่เคยมีสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มฝ่ายค้านในพม่า หากพิจารณาถึงท่าทีของประเทศสมาชิกอาเซียนแล้วมีเพียงพม่าเท่านั้นที่แสดงท่าทีกีดกันในเบื้องต้น ในทางตรงกันข้ามฟิลิปปินส์แสดงท่าทีสนับสนุน (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 46) ประเทศที่กำหนดท่าทีได้ค่อนข้างลำบากต่อสถานภาพของติมอร์ตะวันออกในอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย ในการนี้ อินโดนีเซียไม่คัดค้านการมีสถานภาพเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์ของติมอร์ตะวันออก ณ ที่ประชุมเมื่อกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2002 เพราะว่าอินโดนีเซียเกรงจะถูกตำหนิจากบรรดาสมาชิกด้วยกันและจากประเทศอื่น ๆ ว่ามีอคติเกินไป นอกจากนั้น รัฐบาลอินโดนีเซียยังมองด้วยว่าการกีดกันติมอร์ตะวันออกนั้นก็เท่ากับผลักดันให้ออสเตรเลียยิ่งใกล้ชิดกับติมอร์ตะวันออกได้ง่ายขึ้น หากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองแน่นแฟ้นขึ้น ฝ่ายติมอร์ตะวันออกต้องเป็นฝ่ายพึ่งพิงรัฐบาลออสเตรเลียมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของอินโดนีเซียทั้งในแง่ความมั่นคงและในด้านเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันอินโดนีเซียก็ไม่ได้แสดงท่าทีสนับสนุนติมอร์ตะวันออกมากนัก (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 46-47) ส่วนลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และไทยนั้น ยินดีต้อนรับติมอร์ตะวันออกอย่างเต็มที่ แต่การสนับสนุนดังกล่าวนั้นก็ต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงท่าทีของประเทศที่ไม่สนับสนุนด้วยเช่นกัน (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 47)

แม้ว่าบทบาทของอาเซียนต่อติมอร์ตะวันออกนับตั้งแต่ ค.ศ. 1975 เป็นต้นมาจะไม่ค่อยเป็นบวกมากนักในสายตาของชาวติมอร์ตะวันออก แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของอาเซียนนับตั้งแต่ ค.ศ. 1999 แล้วจะเห็นได้ว่าหลายประเทศในอาเซียนได้มีบทบาทที่สำคัญต่อการสร้างสันติภาพในติมอร์ตะวันออก

ในการนี้ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซียและสิงคโปร์ มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้มีการแก้ไขปัญหาติมอร์ตะวันออกโดยสันติวิธี อีกทั้งยังส่งทหารเข้าร่วมในกองกำลังของสหประชาชาติด้วย นอกจากนี้ อาเซียนยังได้

เปิดโอกาสให้ติมอร์ตะวันออกแสดงบทบาทในเวทีโลกมากขึ้นโดยเชิญติมอร์ตะวันออกเข้าร่วมในพิธีเปิดการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน (ASEAN Ministerial Meeting - AMM) ครั้งที่ 33 ที่กรุงเทพฯ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2002 และหลังจากนั้น ติมอร์ตะวันออกก็ได้รับเชิญเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมประจำปีของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน ที่กรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน ในฐานะแขกของประธานคณะกรรมการอาเซียน ทั้งนี้ นายรามอส ฮอร์ตา ได้แจ้งว่าติมอร์ตะวันออกจำเป็นต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่งในการเตรียมความพร้อมก่อนจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 31)

ส่วนความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียนั้นติมอร์ตะวันออกมีความพยายามที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น ในการนี้ ติมอร์ตะวันออกได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าสนับสนุนบูรณภาพแห่งดินแดนของอินโดนีเซียและไม่เห็นด้วยกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดอาเจะห์ (Aceh) และอีเรียนจายา (Irianjaya) (Smith, 2004: 288-289)

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2003 นายกรัฐมนตรีมารี อัลคาติรี พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี 5 คน ได้เดินทางเยือนประเทศอินโดนีเซียอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช และหารือกับประธานาธิบดีแห่งอินโดนีเซียในหลายประเด็น ซึ่งรวมถึงการค้าทวิภาคี การค้าตามแนวชายแดน การเดินทางเข้าออกบริเวณชายแดน รวมทั้งการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนระหว่างสองประเทศทั้งทางบกและทางทะเล (Smith, 2004: 289) ต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซียก็ได้แสดงท่าทีที่เป็นมิตรโดยการเข้าร่วมประชุมคณะกรรมาธิการร่วมระดับรัฐมนตรีอินโดนีเซีย-ติมอร์ตะวันออก ณ กรุงดิลี ส่วนเรื่องข้อตกลงเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนและการอำนวยความสะดวกให้ผู้ลี้ภัยชาวติมอร์ตะวันออกที่ยังคงอยู่ในติมอร์ตะวันตกได้เดินทางกลับประเทศนั้นก็ได้เริ่มมีการเจรจากันอย่างต่อเนื่อง ก่อนหน้า ค.ศ. 2003 นั้นการเจรจาในเรื่องนี้พัฒนาไปได้น้อยมาก แต่ต่อมาทั้งสองฝ่ายต่างมีท่าทีประนีประนอมกันมากขึ้นโดยมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อหารือกันถึงเรื่องนี้โดยตรง (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์,

2547: 44) ก่อนหน้านี้ รัฐบาลอินโดนีเซียไม่อนุญาตให้เจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติหรือองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ เข้าไปในค่ายผู้ลี้ภัย แต่หลังจากที่ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกดีขึ้น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees) จึงได้รับอนุญาตให้เข้าไปช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม รวมทั้งช่วยเหลือในการส่งผู้ลี้ภัยกลับสู่มาตุภูมิ (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, 2547: 44)

ปัญหาเรื่องการเดินทางระหว่างโอคุสซี่กับดินแดนส่วนอื่นของติมอร์ตะวันออกก็ได้มีการเจรจาเช่นกัน โอคุสซี่เป็นดินแดนของติมอร์ตะวันออกแต่ทำเลที่ตั้งทางบกถูกล้อมรอบด้วยดินแดนของอินโดนีเซีย คือ ติมอร์ตะวันตก การติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ของติมอร์ตะวันออกต้องผ่านติมอร์ตะวันตกซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและไม่ปลอดภัย ดังนั้น รัฐบาลติมอร์ตะวันออกจึงได้ขอให้มีการจัดบริการรถโดยสารวิ่งระหว่างโอคุสซี่ไปยังติมอร์ตะวันออก ผ่านเขตติมอร์ตะวันตกโดยไม่ต้องใช้หนังสือเดินทางหรือใบอนุญาตเข้าประเทศ อย่างไรก็ดี รัฐบาลอินโดนีเซียยังไม่ได้ให้คำตอบในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ จึงมีการลักลอบข้ามแดนกันอยู่แม้จะไม่ปลอดภัยก็ตาม (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, 2547: 44-45)

ในด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทยนั้น รัฐบาลไทยได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยได้เชิญนายซานานา กุสเมา เดินทางเยือนประเทศไทยระหว่าง 1-4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 ในฐานะแขกของกระทรวงการต่างประเทศและเชิญนายรามอส ฮอร์ตา เข้าร่วมประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) ครั้งที่ 10 ที่กรุงเทพฯ ระหว่าง 10-15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 ทั้งยังได้เชิญนายเซอร์จิโอ วิเอรา เดอ เมลโล ผู้แทนพิเศษสหประชาชาติประจำองค์การบริหารชั่วคราวในติมอร์ตะวันออกของสหประชาชาติ รวมทั้งนายซานานา กุสเมา และนายรามอส ฮอร์ตา เข้าร่วมประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน (ASEAN Ministerial Meeting - AMM) ครั้งที่ 33 ระหว่าง 24-25 กรกฎาคม ค.ศ. 2000 ที่กรุงเทพฯ ในฐานะแขกของประเทศไทย (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 32)

เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 ระหว่างการเข้าร่วมพิธีฉลองเอกราชของติมอร์ตะวันออกนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศติมอร์ตะวันออก ได้ร่วมลงนามในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับติมอร์ตะวันออก ในการนี้ ไทยได้ร่วมลงนามเป็นประเทศที่ 3 ต่อจากจีนและนอร์เวย์ ซึ่งเป็นการแสดงให้ติมอร์ตะวันออกเห็นว่าไทยให้ความสำคัญกับการมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์ตะวันออก (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 31-32) ที่ผ่านมาประเทศไทยได้แสดงบทบาททางการทูตในการปูทางเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำและประชาชนชาวติมอร์ตะวันออกมาโดยตลอด โดยได้มีบทบาททางการทูตภายหลังการเกิดความไม่สงบหลังการลงประชามติโดยการตัดสินใจส่งกองทหารไทยเข้าร่วมในกองกำลังนานาชาติติมอร์ตะวันออก (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 32) นอกจากนั้น รัฐบาลไทยยังส่งทหารและผู้สังเกตการณ์เข้าร่วมในภารกิจของคณะให้ความสนับสนุนในติมอร์ตะวันออกของสหประชาชาติ (United Nations Mission of Support in Timor-Leste - UNMISET) (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, 2547: 46)

นอกจากนี้ หลังประกาศเอกราชแล้ว นายรามอส ฮอร์ตา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ได้มาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะแขกของกระทรวงการต่างประเทศในระหว่างวันที่ 13-15 ตุลาคม ค.ศ. 2002 หลังจากนั้นไม่นานในวันที่ 6-9 พฤศจิกายน ค.ศ. 2002 นายซานานา กุสเมา ก็เดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะแขกของรัฐบาล (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 32) ใน ค.ศ. 2003 นั้นนายกรัฐมนตรีมารี อัลกาติรี พร้อมคณะรัฐมนตรีได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 5-8 สิงหาคมเพื่อหารือถึงความร่วมมือระหว่างสองประเทศและเพื่อศึกษาระบบและการบริหารจัดการด้านการเงินของไทย (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, 2547: 46) ในการหารือทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องให้มีการยกร่างยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและแผนความร่วมมือทางวิชาการระยะเวลา 3 ปี นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังได้แสดงเจตนารมณ์ว่าพร้อมจะให้ความร่วมมือแก่ติมอร์ตะวันออกในเวทีระหว่างประเทศต่าง ๆ

โดยเฉพาะในกรอบของอาเซียนและเออาร์เอฟ (ASEAN Regional Forum - ARF) (สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, 2547: 46)

ออสเตรเลียนั้นนับได้ว่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อติมอร์ตะวันออก ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศดูจะใกล้ชิดกันเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือติมอร์ตะวันออก โดยปีงบประมาณ 2002-2003 นั้นรัฐบาลออสเตรเลียได้ตั้งงบประมาณช่วยเหลือติมอร์ตะวันออกจำนวน 19.75 ล้านเหรียญสหรัฐฯ จุดประสงค์หลักของงบประมาณดังกล่าวนี้ก็คือเพื่อบรรเทาภาวะความยากจนและเพื่อสร้างสมรรถภาพทุก ๆ ด้านในการบริหารประเทศของรัฐบาล (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 33)

ปัญหาเขตทะเลทับซ้อนนับได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างติมอร์ตะวันออกกับออสเตรเลีย ในปัจจุบันการดำเนินการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวกระทำภายใต้สนธิสัญญาชั่วคราวว่าด้วยทะเลติมอร์ ซึ่งทำขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2003 เนื้อหาในสัญญาดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากข้อตกลงซึ่งทำขึ้นก่อนหน้านี้ระหว่างอินโดนีเซียและออสเตรเลีย ในการนี้ ทางการติมอร์ตะวันออกประสงค์ที่จะให้เขตแดนมีความชัดเจนโดยเร็วซึ่งติมอร์ตะวันออกเชื่อว่าจะทำให้ติมอร์ตะวันออกมีรายได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในทะเลติมอร์เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ ส่วนออสเตรเลียนั้นแสดงท่าทีว่าไม่ต้องการด่วนสรุปในประเด็นดังกล่าว ต่อกรณีนี้ โฆษกรัฐบาลติมอร์ตะวันออกได้ออกมาประณามรัฐบาลออสเตรเลียที่ไม่จริงใจในการเจรจาแก้ปัญหานี้ (Cotton, 2005: 188-189)

ในปี ค.ศ. 2004 ออสเตรเลียได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป พรรคฝ่ายค้านของออสเตรเลียได้ยกประเด็นความไม่จริงใจในการเจรจาแก้ปัญหากับติมอร์ตะวันออกของรัฐบาลมาเป็นเป้าโจมตีระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ในการนี้ รัฐบาลออสเตรเลียจึงเสนอหนทางแก้ปัญหาใหม่เกี่ยวกับแหล่ง "Sunrise" ซึ่งเป็นแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สุดบริเวณรอยต่อพรมแดนออสเตรเลียกับติมอร์ตะวันออก โดยการสัญญาว่าจะเร่งดำเนินการเจรจาเกี่ยวกับการปักปันพรมแดนทางทะเลให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว และ

ได้มีการจัดการเจรจารอบใหม่ขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. 2004 ซึ่งผลของการเจรจาไม่คืบหน้าเท่าใดนัก (Cotton, 2005: 190)

สำหรับความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจนั้น ญี่ปุ่นดูจะเป็นประเทศที่ให้เงินช่วยเหลือติมอร์ตะวันออกมากที่สุด นอกจากนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้ตัดสินใจส่งกองกำลังป้องกันตนเองจำนวนหนึ่งเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในติมอร์ตะวันออก (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 47) ในด้านบุคลากรเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ส่งเจ้าหน้าที่จำนวน 690 คนมายังติมอร์ตะวันออกเพื่อช่วยในด้านการก่อสร้าง ส่วนประเด็นเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาผู้ลี้ภัยที่ยังคงตกค้างอยู่ในติมอร์ตะวันตก และได้อนุมัติงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อเร่งช่วยเหลือให้ผู้ลี้ภัยทั้งหมดได้เดินทางกลับสู่มาตุภูมิโดยเร็ว (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2546: 31-32)

สำหรับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกานั้นก็มีความสำคัญเช่นกัน สหรัฐอเมริกานั้นมีส่วนสำคัญยิ่งในการกดดันรัฐบาลอินโดนีเซียจนยอมตกลงให้องค์การสหประชาชาติจัดตั้งอินเทอร์เฟตเพื่อรักษาและฟื้นฟูสันติภาพในติมอร์ตะวันออก (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 48) นอกจากเงินช่วยเหลือเพื่อการบูรณะสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การพัฒนากระบวนการการเป็นประชาธิปไตยและการส่งเสริมการค้าการลงทุนแล้ว บทบาททางด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาก็นับได้ว่ามีความสำคัญ สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนการฝึกกองกำลังป้องกันตนเองของติมอร์ตะวันออกอย่างเต็มที่ หลังจากนายซานานา กุสเมา ไปเยือนสหรัฐอเมริกาเพียงสองเดือน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้มาเยือนติมอร์ตะวันออกเช่นกัน (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 48) การเดินทางเยือนดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกานั้นก็ได้ให้ความสำคัญกับติมอร์ตะวันออกในระดับหนึ่ง

ในด้านความสัมพันธ์กับสหภาพยุโรปนั้น สหภาพยุโรปยังคงเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือที่สำคัญแก่ติมอร์ตะวันออก แต่ความช่วยเหลือเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ความช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมและเพื่อการพัฒนา รวมถึงส่งเสริมให้เกิดกระบวนการการสร้างประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ สหภาพยุโรปโดยคณะกรรมาธิการยุโรปให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก และได้ส่งเจ้าหน้าที่

ไปสังเกตการณ์การเลือกตั้งในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2001 ถึง 30 คน (สุภาค์พรรณ ขันชัย, 2545: 48) หลังจากติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราชแล้ว ความช่วยเหลือจากสหภาพยุโรปก็ยังมีเข้ามาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากความช่วยเหลือจากประเทศต่าง ๆ แล้ว ความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การสหประชาชาติก็นับได้ว่ามีความสำคัญต่อความอยู่รอดและการพัฒนาประเทศของติมอร์ตะวันออก นับตั้งแต่ได้รับเอกราชติมอร์ตะวันออกได้พยายามฟื้นฟูสาธารณูปโภคที่ได้รับความเสียหายในขณะที่มีการต่อสู้เพื่อแยกตัวเป็นอิสระจากอินโดนีเซีย รวมทั้งได้ปฏิรูประบบกฎหมายและการเมืองให้มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนี้ติมอร์ตะวันออกยังคงต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างชาติอยู่มาก ทั้งในทางการเมือง การเงิน รวมไปถึงการอาศัยบุคลากรจากต่างชาติในการดำเนินกิจการด้านต่าง ๆ (Cotton, 2005: 186)

ในการจัดสรรยอดเงินงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศจำนวน 74.6 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปีงบประมาณ 2004 นั้น รัฐบาลติมอร์ตะวันออกจำเป็นต้องพึ่งเงินให้เปล่าจากต่างประเทศถึง 35.7 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ด้วยสาเหตุจากความล่าช้าในการเพิ่มรายได้จากทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รัฐบาลติมอร์ตะวันออกจึงร้องขอให้ประเทศและองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือต่อไปในระดับเดิมที่เคยให้ในช่วงเปลี่ยนผ่านการปกครอง (Cotton, 2005: 186-187)

อย่างไรก็ตาม แม้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศยังมีเข้ามาอย่างต่อเนื่อง แต่ติมอร์ตะวันออกก็จำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรของตนเองอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้เนื่องจากความช่วยเหลือทางด้านบุคลากรเริ่มลดน้อยลง ดังจะเห็นได้ว่าคณะให้ความสนับสนุนในติมอร์ตะวันออกของสหประชาชาติได้ค่อย ๆ ลดจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในติมอร์ตะวันออกลงเรื่อย ๆ และได้ถอนตัวออกไปจนหมดตามกำหนดการในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2005 ทั้งนี้ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานในติมอร์-เลสเตขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Office in Timor-Leste-UNOTIL) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาองค์กรที่สำคัญ ๆ ของติมอร์ตะวันออกซึ่งสำนักงาน

ดังกล่าวมีระยะเวลาทำงานเพียงหนึ่งปี ในการนี้ หน้าที่ดังกล่าวจะสิ้นสุดลงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2006 ("UN peacekeeping mission in Timor-Leste comes to an end", UN News Service , July 22, 2005)

ตลอด 5 ศตวรรษที่ผ่านมานั้น จะเห็นได้ว่าประชาชนในติมอร์ตะวันออกถูกปกครอง ครอบงำ และแทรกแซงจากชาวต่างชาติอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การแข่งขันกันมีอำนาจในเกาะติมอร์โดยโปรตุเกสและเนเธอร์แลนด์ในช่วงแรก ตามมาด้วยการปกครองอันยาวนานของโปรตุเกส และการผนวกดินแดนโดยอินโดนีเซีย ตลอดช่วงเวลา 5 ศตวรรษดังกล่าวนั้น ชาวต่างชาติซึ่งเข้ามาปกครองไม่ได้พัฒนาติมอร์ตะวันออกมากนัก ติมอร์ตะวันออกยังคงล้าหลังทั้งในด้านการเมือง การบริหาร การศึกษา สาธารณสุข และเศรษฐกิจ ในด้านเศรษฐกิจนั้น จะเห็นได้ว่าผู้เข้ามาปกครองมุ่งที่จะแสวงประโยชน์จากติมอร์ตะวันออกมากกว่าที่วางรากฐานที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ การให้ติมอร์ตะวันออกปลูกกาแฟเพื่อส่งออกไปยังโลกตะวันตก จนกาแฟกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของติมอร์ตะวันออกนั้น ทำให้รายได้ของชาวติมอร์ตะวันออกต้องพึ่งพิงกับการค้ากาแฟในตลาดโลกซึ่งมีความผันผวน ในขณะที่การเพาะปลูกพืชพื้นเมืองซึ่งชาวติมอร์ตะวันออกบริโภคและมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับถูกละเลย

ในช่วงที่ติมอร์ตะวันออกถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียนั้น อินโดนีเซียก็ไม่ได้พัฒนาติมอร์ตะวันออกมากนัก นอกจากนั้น ประเทศเพื่อนบ้านไม่ว่าจะเป็นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งออสเตรเลีย ตลอดจนประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ก็ไม่ได้คัดค้านการกระทำดังกล่าวของอินโดนีเซียอย่างจริงจัง ท่าทีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ว่าประเทศที่อยู่ในสถานะที่น่าจะมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาติมอร์ตะวันออกหลายประเทศได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนและสิทธิในการปกครองตนเองของชาวติมอร์ตะวันออก ข้อตกลงระหว่างอินโดนีเซียกับออสเตรเลียเกี่ยวกับผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในทะเลติมอร์ก็ทำขึ้นบนพื้นฐานของผลประโยชน์ของอินโดนีเซียและออสเตรเลียเป็นหลักจนทำให้เกิดปัญหาที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ภายหลังจากที่ติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช

แม้ว่าติมอร์ตะวันออกจะเป็นเอกราชแล้วในปัจจุบัน แต่ก็ยังต้องพึ่งพิงประเทศต่าง ๆ และองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การศึกษา การสาธารณสุข รวมทั้งในด้านความมั่นคง การที่ต้องพึ่งพิงต่างชาติเป็นอย่างมากนั้น ทำให้ติมอร์ตะวันออกมีข้อจำกัดค่อนข้างมากในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และเปิดโอกาสให้ประเทศต่าง ๆ เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของติมอร์ตะวันออกได้ง่าย เมื่อพิจารณาจากข้อจำกัดต่าง ๆ ของติมอร์ตะวันออกในปัจจุบันแล้วก็เป็นไปได้ยากที่ติมอร์ตะวันออกจะหลุดพ้นไปจากสภาวการณ์ดังกล่าวได้ในอนาคตอันใกล้นี้

บรรณานุกรม

สุภาค์พรรณ ขันชัย. "ติมอร์ตะวันออก". *เอเชียรายปี 2002/2545.* ทรายแก้ว ทิพากรและคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

_____ . "ติมอร์ตะวันออก". *เอเชียรายปี 2003/2546.* ทรายแก้ว ทิพากร และคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์. "ติมอร์ตะวันออก". *เอเชียรายปี 2004/2547.* ทรายแก้ว ทิพากร และคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

Cotton, James. "East Timor in 2004: Its is all about Oil". *Asian Survey.* Vol. XLV, No. 1, January/February 2005.

Hill, Hall and M. Saldanha, editors. *East Timor: Development Challenges for the World's Newest Nation.* Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2001.

Inbaraj, Sonny. *East Timor: Blood and Tears in ASEAN.* Chiang Mai: Silkworm Books, 1995.

Kingsbury, Damien. "East Timor". *The Southeast Asia Handbook.* Patrick Heenan and Monique Lamontagne, editors. London: Fitzroy Dearborn Publishers, 2001.

Lea, David and Colette Milward, editors. *A Political Chronology of South-East Asia and Oceania.* London: Europa Publication Limited, 2001.

Leifer, Michael. *Dictionary of the Modern Politics of South-East Asia.* London: Routledge, 2001.

Martin, Ian. *Self-Determination in East Timor: The United Nations, the Ballot, and International Intervention.* Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2001.

Mulroy, Kevin, editor-in-chief. *National Geographic: Concise Atlas of the World.* Washington, D.C.: National Geographic Society, 2003.

Smith, Anthony L. "Timor Leste: Strong Government, Weak State". *Southeast Asian Affairs 2004.* Daljit Singh and Chin Kin Wah, editors. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2004.

Taylor, John G. *East Timor: The Price of Freedom.* Bangkok: White Lotus Company Ltd., 1999.

"UN peacekeeping mission in Timor-Leste comes to an end" *UN News Service,* UN News Centre. http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=14332&Cr=timor&cr1=leste, July 22, 2005.